

LABOR et EDUCATIO

nr 3/2015

Anna Mróz

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Iwona Ocetkiewicz, Joanna Wnęk-Gozdek,
Natalia Wrzeszcz (red.),

Szkoła. Współczesne konteksty interpretacyjne,
Kraków 2015, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu
Pedagogicznego, ISBN 978-83-7271-955-3, ss. 210

Publikacja pod tytułem *Szkoła. Współczesne konteksty interpretacyjne* pod redakcją naukową Iwony Ocetkiewicz, Joanny Wnęk-Gozdek i Natalii Wrzeszcz wpisuje się w obejmujący coraz szersze kręgi dyskurs o współczesnej polskiej oświacie. Szkoła najczęściej stanowi dla badawczy obiekt krytyki, co zaciemnia jej obraz i odbiera szansę na rzetelną dyskusję. Zamyśl redaktorów i autorów recenzowanej publikacji daleki był od krytyk – celem było wielowymiarowe przedstawienie miejsca, w którym dokonuje się proces edukacyjny, oraz ucznia jako podmiotu edukacji. Opracowanie stanowi interesujący dokument czasu – diagnozę postawioną polskiej szkole.

Rozważania autorów zamieszczonych w publikacji rozdziałów koncentrowały się wokół dwóch zagadnień – pierwsze z nich, *Szkoła*, stało się tytułem części pierwszej monografii. Druga część zatytułowana została *Uczeń*.

W zagadnienia części poświęconej szkole wprowadza tekst Andrzeja Ryka – *Polska szkoła wczoraj i dziś*. Autor skoncentrował swe przemyślenia wokół kilku kluczowych dla przyszłości polskiej edukacji kwestii. Poszukując odpowiedzi na pytania: „Jaka wartość, czy grupa wartości, są tymi, które organizują edukację, a szerzej – życie polskiej szkoły? Dokąd podążą polska szkoła?”, dokonał analizy wertykalnej sytuacji w polskiej szkole. Ponadto swe rozważania ubogacił sięgając do myśli pedagogicznej Władysława Serdeyńskiego, Bronisława Trentowske-

go oraz Henryka Rowida. Kierując się zasadą *historiae magistra vitae est* (historia nauczycielką życia), autor wykorzystał dorobek pisarski czołowych polskich teoretyków pedagogiki, zestawiając go ze współczesnymi – często wzbudzającymi sprzeciw, kontrowersje – propozycjami reform szkolnictwa.

W części I publikacji szczególnie interesujący jest także tekst Iwony Ocetkiewicz, dotyczący równych szans w szkole – *Sprawiedliwa szkoła? Problem równości szans*. Autorka, stawiając znak zapytania przy określeniu *sprawiedliwa* w odniesieniu do szkoły, prowokuje do dyskusji nad nierównościami społecznymi i problemami interkulturowymi, w tym integracji wielokulturowej wobec współczesnych przemian społecznych. We wstępie poddano analizie termin *sprawiedliwość* jako nieodłącznie związany (choć, niestety, często tylko postulatywnie) ze współczesną szkołą. Autorka, sięgając do opracowań francuskojęzycznych, podkreśla paradoks szkolnych równości szans, który polega na tym, że w szkole wszystkie jednostki są równe, jednak mają nierówne wyniki i pozycje. Edukacyjne nierówności związane są z poziomem umiejętności uczniów, statusem materialnym ich rodzin (kwestia posiadania), płcią, pochodzeniem społecznym, a także – co nie jest oczywiste i może budzić pewne kontrowersje – możliwościami i zdolnościami strategicznymi rodzin. Przez „zdolności strategiczne” należy tu rozumieć między innymi znajomość reguł, które formują system szkolny, jego ukrytych zasad i zwyczajów. Rodzice, którzy posiadają zdolności strategiczne, potrafią pomóc swojemu dziecku w szkolnej karierze – zapewniają mu pozalekcyjne zajęcia, zagraniczne pobyty, nadzorują pracę w domu, pomagają wybrać profil szkoły, do której trafi dziecko. Starannie projektują i dbają o realizację planu edukacyjnego.

Autorka zauważa, że – być może – zamiast mówić o (nie)sprawiedliwej szkole, należałoby postarać się, by szkoła była możliwie jak najmniej niesprawiedliwa. Ilustracją dla prezentowanych przemyśleń ma być scharakteryzowany przez autorkę przykład francuskiego systemu szkolnego.

Kształtowaniu kompetencji informacyjnych wśród uczniów poświęciła swój niezwykle inspirujący tekst Joanna Wnęk-Gozdek. Uwzględniając kontekst Deklaracji Kapsztadzkiej w procesie kreowania wymienionych kompetencji, autorka zaakcentowała fakt, że kompetencje informacyjne stanowią kluczowe ogniwo w strategii promowania otwartej edukacji. Ponadto są one priorytetowym czynnikiem procesu uczenia się i podstawą funkcjonowania we współczesnym społeczeństwie, a więc także – we współczesnej szkole. Autorka zwraca uwagę na to, że żyjemy w społeczeństwie informacyjnym, co wymusza na nas ciągle zarządzanie informacjami – weryfikowanie ich, wartościowanie, przetwarzanie, co, w sposób oczywisty, wiąże się z posiadaniem kompetencji informacyjnych.

Kompetencje informacyjne są także podstawą funkcjonowania w społeczeństwie jutra (s. 61), bowiem w przyszłości to dzięki tym kompetencjom uczniowie mogli odpowiedzieć na uwarunkowania nowej codzienności. Autorka podkreśla, że kształtowanie kompetencji informacyjnych staje się kluczowym zadaniem systemów kształcenia na całym świecie, ponieważ współczesne

społeczeństwa potrzebują mądrych obywateli, którzy będą refleksyjnie podchodzić do zastanych informacji i odpowiedzialnie rozpowszechniać nowe (s. 67).

Na rolę dramy w oddziaływaniach profilaktyczno-wychowawczych zwróciła uwagę Katarzyna Walotek-Ściańska. Autorka opisała wymienioną metodę jako tę, którą z powodzeniem można (i powinno się!) stosować w pracy z młodzieżą i dziećmi. Dzięki dramie młodzi ludzie mogą wyrażać emocje i uczucia – nie tylko pozytywne, bowiem drama pozwala im „pozbywać się” także negatywnych emocji, pomaga również w rozstrzygnięciu dylematów moralnych. Ponadto wykorzystywanie dramy na zajęciach szkolnych rozwija kreatywność wśród uczniów. Co więcej, drama może pełnić funkcję kompensacyjną i wspomagającą zachowania pożądane społecznie. W swym artykule Katarzyna Walotek – Ściańska opisuje strategie stosowane w dramie oraz prezentuje klasyczny przebieg tej metody. Podkreśla ponadto zalety kulturoterapii w pracy z młodzieżą, szczególnie zagrożoną wykluczeniem społecznym.

Jak już wspomniano, druga część publikacji poświęcona została zagadnieniom związanym z podmiotem wszelkich działań edukacyjnych – uczniem.

Część drugą otwiera tekst Wandy Kuleszy zatytułowany *Wybrane aspekty motywowania uczniów do nauki*. Autorka zwraca uwagę na fakt, że odpowiednia motywacja ucznia jest warunkiem efektywności procesu nauczania – uczenia się. W swym artykule Wanda Kulesza zebrała i zaprezentowała stanowiska najważniejszych klasyków psychologii. Ponadto omówiła „dekalog” zasad postępowania nauczyciela wobec uczniów i scharakteryzowała indywidualne cechy, które determinują motywację wewnętrzną. Podsumowując, zamysłem autorki była próba przedstawienia integracji działań środowiska szkolnego (nauczycielskiego), rodzinnego i rówieśniczego w celu pobudzania motywacji wewnętrznej (jako najsilniejszej i najbardziej trwałej) uczniów do nauki. Po lekturze tekstu należy podkreślić, że była to próba jak najbardziej udana.

Warto przyjrzeć się scharakteryzowanym przez W. Kuleszę zasadom postępowania nauczyciela z uczniami. Zestaw reguł opracowany został przez Stanisława Korczyńskiego zawiera – między innymi – takie zasady, jak: okazywania uznania i doceniania osiągnięć; wywoływania zaciekawienia i rozbudzania zainteresowań; umiejętnego stosowania wzmocnień. Autorka stara się przekonać czytelnika, że stosowanie się do tych zasad sprawia, że motywacja uczniów rośnie, a – co za tym idzie – zyskują nowe umiejętności i wiedzę.

W części drugiej rozważań na temat *Szkoły* i jej współczesnych kontekstów interpretacyjnych na uwagę zasługuje tekst Małgorzaty Mądry-Kupiec. Autorka omawia w nim *Przeszkody i nieporozumienia w rozmowie nauczyciela z uczniem*.

Ze względu na instytucjonalny charakter miejsca, w którym się odbywa, role, które mogą ją determinować oraz trudności i problemy uczniów i nauczycieli, komunikacja pomiędzy nimi nacechowana jest specyfiką oraz narażona na szereg trudności wynikających – między innymi – z zajmowanych pozycji, doświadczeń, towarzyszących emocji. Wymienione trzy grupy czynników utrudniają w niemalym stopniu porozumiewanie się w szkolnej codzienności.

Autorka wymienia i omawia komunikacyjne przeszkody, które wynikają z cech i zachowań nauczyciela – w perspektywie ucznia. Do zachowań tych należą na przykład: nastawienie i samospełniająca się przepowiednia; nadmiar mówienia i towarzyszące temu moralizowanie; radzenie i pocieszanie; przesądzanie o uczniu. Z kolei przeszkody w rozmowie wynikające z cech i zachowań ucznia – w perspektywie nauczyciela to: wybiórcze słuchanie, interpretacja, trudność z emisją przekazu, chaotyczność wypowiedzi, specyficzny język nadawcy i inne. Autorka w ciekawy sposób omawia bariery, pobudzając w ten sposób do refleksji, a być może także do dalszej dyskusji, jak wyeliminować przeszkody z codziennej szkolnej komunikacji.

Oceniając publikację *Szkola. Współczesne konteksty interpretacyjne* z perspektywy początkującego badacza, warto podkreślić kilka kwestii.

Po pierwsze, autorzy wszystkich tekstów dali się poznać jako świetni naukowcy, fachowcy, którzy potrafią zainteresować czytelników prezentowanymi zagadnieniami. Redaktorkom temu udało się zaprosić do współpracy wybitnych specjalistów, którzy mogą zainspirować nie tylko do rozważań, przemyśleń, ale także do poszukiwań i pogłębiania podjętych zagadnień, także we własnych badaniach. Po drugie, zamieszczone w monografii teksty stanowią zarzewie dalszych dyskusji, poszukiwania odpowiedzi na pytania o przyczyny i skutki opisywanych zjawisk, a także sposoby rozwiązania kontrowersyjnych czy spornych kwestii.

Bardzo dobrym rozwiązaniem było skoncentrowanie rozważań wokół *Szkoły i Ucznia* jako jej najważniejszego podmiotu. Warto podkreślić, że dobór tematów był wyjątkowo trafny oraz bardzo aktualny. I tak, w rozważaniach autorów pierwszej części pojawiają się refleksje wokół palących, budzących wielkie emocje, zagadnień – jak koncepcja pięciu umysłów przyszłości autorstwa Howarda Gardnera (*Gardnerowskie inspiracje (nie tylko) w edukacji* Aldony Kopik), sprawiedliwości w edukacji (*Sprawiedliwa szkoła? Problem równości szans* Iwony Ocetkiewicz), relacji nauczycieli i rodziców (*O ukrzesłowaniu rodziców w szkole* Anny Kwatery), kształtowania kompetencji informacyjnych (rozdział Joanny Wnęk-Gozdek). Z kolei w drugiej części tomu zagadnienia skoncentrowane wokół ucznia dotyczą najważniejszych – z perspektywy teoretyków i praktyków – zagadnień, jak motywowanie uczniów (tekst Wandy Kuleszy), komunikacja między nauczycielami i uczniami (rozdział autorstwa Małgorzaty Mądry-Kupiec), uczenie się i nauczanie dzieci sześciolatków (Bożena Pawlak), orientacje życiowe niepełnosprawnych gimnazjalistów (tekst Izabelli Gałuszki). Dobór tematów rozważań jest zatem jak najbardziej adekwatny dla zawartych (obiecanych czytelnikowi!) w tytule monografii współczesnych kontekstów interpretacyjnych.

Zachęcam do zapoznania się z recenzowaną pozycją – zarówno naukowców, badaczy, teoretyków, jak również pracujących we współczesnej szkole praktyków, którzy także znajdą w publikacji wiele cennych informacji.